dion naphſcham. Quæ ſic alii vertunt, &, aut, nam A
pretioſa eſt redemptio animæ ipſorum: vel, & erit pretio-
ſa, hoc eſt, nimii pretii eſt redimi à morte: rariſſimè,
ſeu potiùs, numquam continget hæc redemptio. Quo
pacto pretioſus tempore Samuelis Domini ſermo diceba-
a 1.Reg. 3.1. tur a, quia tunc nulla edebantur oracula: pretioſior ho-
b Iſai.13.12 mo auro obrizo b, quia rarus, aut etiam nullus. Quis
c Pſ. 88.49. c eſt homo, qui vivet, & non futurus videbit mortem?
eruet animam ſuam de manu inferi, zelus, & furor viri
(Chriſti) non parcet in die vindictæ, (in die judicii)
nec acquieſcet cujuſque precibus, nec ſuſcipiet pro redem-
d Prov.6.35 ptione dona plurima. d Argentum e eorum, & aurum eo-
e Soph.1.18. rum non poterunt liberare eos in die iræ furoris Domini.
Quid dignum offeram Domino? numquid placari poterit
Dominus in millibus arietum, aut in multis millibus hir-
corum pinguium? numquid dabo primogenitum meum pro
f Mich. 6,6.7. ſcelere meo fructum ventris mei pro peccati animæ meæ f?
Ne dicas, in multitudine numerum meorum reſpiciet
Deus, & offerente me Deo altiſſimo munera mea ſuſcipiet
g Eccl. 7,11. g. In Pſalterio Romano, & apud Ambroſium, Caſſio-
h p.3.Paſtor, adm. 22. dorum, Gregorium h, nec pretium, ſimiliter negatione
repetita. Moraliter pretium redemptionis eleemoſynas
i Dan.4,14. eſſe Auguſtinus docet, dixitque Daniel i iis peccata re-
dimi. Ambroſius poſt Baſilium exponit, Chriſtum non B
pro ſe dediſſe hoc pretium ſui ſanguinis, quia non eguit
redemptione, ut pote filius, nec obnoxius didrachmo K
K Matt.17.24. ſolvendo: nos animam jam, nec aliud pretium debe-
re, quia pro nobis dedit Chriſtus. Ubi cave Hæreti-
cos, propterea tollentes invocationem ſanctorum, &
operum neceſſitatem. Valor, ac pretium iſtis rebus à
pretio Chriſti eſt; ac per illas ipſum applicatur nobis;
à quo per ſe abſoluta redemptio nobis eſt, & ſanctitatis,
meritorum, præmii, ſatisfactionis vis, & ratio. Gre-
l 3.p.Paſtor. admon. 22. gorius l pretium hoc redemptionis ait eſſe opus bo-
num, quod prævenienti nos gratiæ reddamus: procul
dubio hoc etiam ipſum non abſque gratia comitante,
& adjuvante. Hæ divitiæ (cum Chriſti meritis, in pri-
mis, & gratiæ ceteris donis neceſſariis) ſunt redem-
ptio animæ viri m, quæ pretio empta eſt magno n, & pre-
m Pr. 13.8. tioſo ſanguine agni immaculati Chriſti o, ita ut nullam
n 1.Cor. 16.20. commutationem dare homo aliam pro illa poſſit p. Ma-
o 1.Pet.1.19. gno æſtimanda, quæ tanto conſtitit pretio, anima no-
p Matt.16.26. ſtra, ut non efficiamus ſervi q hominum: ſed longè C
q 1.Cor.7.23 minùs carnis, diaboli, peccati: Pretium ſcorti vix
eſt unius panis; mulier autem viri pretioſam animam
r Prov.6.26. capit r: noli facere animam tuam, ideſt, vitam pre-
ſ Act.20.24. tioſiorem quam ſ te. Deum vivis placare Deum potes
muneribus quæ præcedunt, & poſt ea videbis eum:
forſitan (immo niſi per te ſtet, omnino) propitiabi-
tur tibi t, talibus hoſtiis promeretur (& placatur)
t Gen.32.20 Deus u, beneficentia & communione x ſive eleemo-
u Heb.13.16. ſyna y, ſacrificio Juſtitiæ z, corde contrito & humi-
x Ibidem. liato a, oratione b, & ſimilibus aliis. Nemo quidem
y Dan.4.24 valet pro peccatis mortalibus placationem pretiumque
Pſal. 4. 6. redemptionis Deo dare, pro venialibus tamen, & pœ-
z Pſal.50.19 na, quæ ſupereſt remiſſis, mortalibus, poteſt per ope-
a Eccl.35.21 ra, quæ dixi, Deo acceptante illa propter pretium
b 1.Joa.1.9. ſanguinis Chriſti, & ob promiſſum ſuum: fidelis eſt,
(implendo promiſſum & juſtus (compenſando id, quod
acceptat, per rei æqualitatem) ut dimittat nobis pec-
c Ibidem. cata noſtra c, & emendet nos ab omni peccato per ſan-
d cap.33.24 guinem filii ſui d: Dicit Deus Angelo, vel Angelus
e in Catena Barbari. Deo apud Job e, libera eum ut non deſcendat in corru-
ptionem, inveni, in quo propitier ei, ubi eſt Hebræa vox D
כפר chopher, de qua priùs egimus.
Et laborabit in æternum) Hieronymus, & quieſcit in
ſæcula, vel ut legit Trevetus, in ſæculo, Aquila, καὶ ἐπαύ-
σατο εἰς αἰῶνα. Symmachus, ἀλλὰ παυσάμενος τῷ αἰῶνι το-
ύτῳ, ſed deſinens ſæculo huic. LXX. habent καὶ ἐκοπίασεν εἰς
τὸν αἰῶνα, & laboravit in ſæculum. Et idem refert Eu-
f Apoc.9.6. ſebius f de V. editione; legitur præterea in præterito,
laboravit, ſed abſque particula &: in Pſalterio Vatica-
no, ſeu Romano à Caſſiodoro, Ambroſio, Hierony-
mo cum illa, licèt etiam in commentario videatur ſimul
legiſſe Ambroſius, laborabit in Ambroſiano Pſalterio ſi-
ne eadem ſed in futuro, laborabit. Omnino mendosè
aliqui codices habent liberabit. Porro Arnobius ita ſic
omnia exponit, ponens quòd priùs agatur de redemptio-
ne per ſolum Chriſtum: Nullus veſtrum dabit Deo por-
tionem ſuam, placationem, pretium redemptionis animæ ſuæ,
ut laboret in æternum (ideſt, ut liceat hanc ſemper vi-
A tam vivere quemadmodum ante etiam declaravimus)
& vivat in finem (hoc eſt, ſemper & ſine fine, & non
videat interitum, quum viderit ſapientes morientes. Ha-
betur id verſu ſequenti.
De ſenſu priùs egi, cumque multis placere, ut ſigni-
ficetur affligendum perpetuò impium ac ſempiternis
cruciandum tormentis, quibuſcum quodammodo ſem-
per luctetur, quærens mortem, & non inveniens, deſide-
rans mori, fugiente morte ab eo g, quia in re illu- g cap.16.22. & ſeq.
ſtre divitis eſt exemplum apud Lucam h: tamen videri h Matt.9.18
alium liberaliorem, quem nunc quoque ex Arnobio
retuli. Quod attinet ad verba, Hebræum חדל chadel,
ſignificat ceſſare, deſinere, vacare, quieſcere: ſic au-
tem ſenſus eſſet, vel quòd ceſſabit ab opinione perpe-
tuò vivendi in hoc mundo, vel quod nemo conſequi
poterit, ut numquam ceſſando & vacando quod eſt
ſemper & in æternum labore, vivat adhuc in finem,
ſive perpetuò. Ad iſtum ſenſum reſpicientes LXX. di-
xerunt καὶ ἐκοπίασεν εἰς τὸν αἰῶνα. Fortaſſis quod ſuſpicatur
Agellius, idem tranſtulerunt ἐκόπασεν, quod idem va-
let atque παύσασθαι, quo uſos dixi Symmachum, & A-
quilam, & ita etiam ceſſare, ut ſolet nimio labore fra-
ctus fatiſcenſque. Legentes quidam חלד cheled, per ma-
B theſim litterarum, quod ſignificat ſæculum, vitæque
ſpatium, vel mutatis tantum punctis חדל chedel, quod
idem ſignificat, explicant quòd hoc ſpatium perpetuum
nemo poterit impetrare, utque vivat ultra in ſæculum,
nec videat interitum, foveamve, & ſepulchrum. Bre-
dembachius retento חדל chedal, exponit; ceſſabit in
æternum pretium redemptionis animæ, aut pretioſa re-
demptio animæ: hoc eſt, fruſtra ſuſcipietur cogitatio,
& quum de illa re, quæ numquam obtineri poterit.
Ambroſius poſt Baſilium interpretatur allegoricè de
Chriſto, cujus redemptio, ac pretium ſolum proſit,
ſufficiatque humano generi. Laboravit ille, inquit
Ambroſius, uſque in finem, laborem noſtrum ſuſcipien-
do, & invitavit omnes laborantes i, & dixit de ſe, la- i Pſal.68.4.
boravi K clamans: & de ipſo dictum eſt ſub nomine Iſ- K Gen. 49.15.
ſachar l, quòd ſuppoſuit humerum ſuum ad laborandum, l Pſ. 87. 16.
& factus eſt vir agricola: adde illud m, pauper ſum ego, m Apoc. 14.13.
& in laboribus a juventute mea. Subdit tropologiam,
ut homo, pro quo talis redemptio tantumque pretium
C Chriſti offertur, laboret nihilominus, ut ſervet præ-
cepta vivendi, & à mandatis cœleſtibus non recedat;
dum vivit in labore ſit, & perſeveret in eo ut vivat in
finem, ne & ipſe morte moriatur, quum ſit jam redem-
ptus à morte, ſed aliquando tandem requieſcat à labo-
ribus ſuis n dante requiem Deo ab omni labore, concuſſione, n Iſa. 3.
ſervitute o: labores ſuos manducet p. Chaldæus Para- o Pſ.127. 2.
phraſtes verſum totum ſic narrat; quòd ſi peccaverit, aut p Pſal.12.2.
apud Nebienſem, quòd ſi duret, nempe pretium re-
demptionis, ecce pretioſa coram Domino redemptio ani-
mæ eorum, aut eſſet pretioſum in redemptione animæ ejus,
& abolebit malum ejus punitionem eorum in ſæculum,
aut auferet malum ejus & punitionem ejus in ſæcu-
lum.
Et vivet adhuc in finem.) Hieronymus, & vivet ul-
tra in ſempiternum. Symmachus, ζῶν εἰς διατελέσει, vi-
vens ſemper perſeverabit. Aquila, καὶ ζήσεται εἰς νῖκος, &
vivet in victoriam, quod de V. quoque editione refert
Euſebius. Vincit qui perducit in finem quod intendit,
& poſt finem nihil expectatur: ſic æternitas omni dura-
tione ſuperior eſt, & ultra illam nulla alia eſt. Idcirco,
D in finem, idem eſt, quod in perpetuum, ut quibuſdam
quoque prioribus Pſalmis q vidimus, Omittitur adhuc, q Pſ. 15.11.
in textu Græco, in pſalterio Latino Romano, & Am-
broſiano: apud Caſſiodorum, Arnobium, Auguſtinum,
Ambroſius legit, uſque in finem, textus Hebræus habet
עוד hhod, adhuc: cum interrogatione pronuntiat R. A-
braham, & Genebrardus, & adhuc vivet in finem; hoc
eſt, adeone deſipit, ut ſe tamdiu victurum putet? Fie-
ri poteſt ut in æternum vivat? Minimè ita fiet; præſer-
tim quum nec ſapientiſſimus quiſque (quod proximè hìc
ſubditur) obtinere id valet. De pœnis æternis qui la-
borem æternum in priore membro intelligunt, volunt
in iſto ſignificari, ſuperfore miſeris vitam, quæ num-
quam conſumatur, & in qua cruciatus experiantur.
Auguſtinus & Caſſiodorus paullò duriùs declarant, &
vivat, hoc eſt, vivat ſanè hìc, & vigeat, floreatque;
ſed in finem, ideſt, finietur vita ipſius labor (de quo
in præcedentibus verbis) non finietur. Exemplum af-
fert

fert divitis, qui vixit dicto modo, ſed finita præſenti A
vita, laborat modo in æternum, & Lazari, qui nunc
vivit in æternum, quum antea laboraverit in finem ab-
a Luc. 16. ſolvendo labores ſuos a. Videtur Euthymius oppoſitum
ſenſum reddere, ut poſtquam pupugit propheta eos,
qui non egerunt pœnitentiam in hac vita, nunc ad pœ-
nitentes convertatur, & futurorum ſpe, pœnitentiæ
moleſtias conſoletur, quia vivet ille, qui pœnitentiam
egit, & quidem perpetuò, ita ut vita eam denotet, quæ
propriè vita ſit, ac ſine labore; per finem intelligatur
b In ſcholio. futurum ſæculum. Baſilius b, Theodoretus, Chryſo-
ſtomus, Euſebius, non præcisè de pœnitente, ſed de
quovis virtutis cultore, qui pro illa laboret: priora
enim quoque verba, laborabit in æternum, ad illum re-
ferunt, ideſt, pro ſempiternis bonis; exponunt. Cle-
c 1.Stro.c.4. mens Alexandrinus c exprimens juſti nomen, ait, quòd
eſt longè veriſſimus ille Pſalmus: Juſtus vivet in finem,
d lib.8.c.20. Refert Neblenſis hoc loco, atque Galatinus d, R. Mo-
Probatio ex hoc loco petita à R. Moſe Hadarſan. ſem Hadarſan hinc probaviſſe Meſſiam pro humani ge-
neris ſalute, & præſertim propter ſalvandos Patres mo-
riturum fuiſſe, poſtea victurum in ſempiternum, nec B
viſurum infernum (ideſt ſequenti verſu) quemadmo-
dum ſapientes, qui moriuntur, ut ſcilicet in inferno
diutiùs maneat, ſicut illi manebant. Chaldaicè poni-
tur vita æterna, quæ felicem ſolet deſignare.

Verſ. 11.) Non videbit interitum, quum viderit ſapien-
tes morientes: ſimul inſipiens, & ſtultus peri-
bunt.

Et relinquent alienis divitias ſuas.

Verſ. 12.) Et ſepulchra eorum domus illorum in æter-
num. Tabernacula eorum in progenie, & proge-
nie: vocaverunt nomina ſua in terris ſuis.

FRuſtra qui ſæpe hactenus dictus eſt potentiæ divi-
tiarumque amator, tantam in illis ponit ſpem, ut
evitare ſe putet poſſe diem mortis, ac judicii malam, C
perſiſtendo ad uſque vitæ calcaneum ſeu extremum in
iniquitate. Quicquid faciat, nihil efficiet, non va-
lebit quibuſcumque laboribus, in quibus etiam ſem-
per hìc verſari non dabitur, vitam perpetuare: fieri
non poteſt (hinc inchoat paraphraſis propoſiti textus)
ut non videat, experiaturque interitum, & non mo-
riatur. Nam quotidiè cernit ſapientes, cautos, pru-
dentes oppetere mortem, nec valere, qua valent etiam
cura, diligentia, experientia, ſollertia, morti reſi-
ſtere, quæ res abſque comparatione multo plus ad id
conferunt quàm externæ illæ, quibus niti ſtultos, ac
inſipientes, dictum eſt. Omnino falluntur iſti, mo-
rientur non minus, quàm ſapientes, immo etiam pro-
pter imprudentiam, aliaque peccata, fortaſſis citius.
Sed & in hoc eorumdem deprehenditur ſtultitia miſe-
ricordiaque; quòd laboris, ac ſtudii tantum ponant
in iis bonis, quæ velint nolint, relinquere cogantur,
& quidem ſæpenumero his, qui minimè vellent, ni-
mirum extraneis, ac forſitan etiam inimicis, qui mor-
tuis inſultent. Porrò nil aliud ſupererit infelicibus, D
quàm ſepulchrum, loco tabernaculorum, ædium,
palatiorum, arcium, civitatum, in quibus ampliſſi-
mè ſuperbiſſimèque habitabant: & ſua illis quoque no-
mina indebant. Aut certè ſola teſtabunt inſculpta ſe-
pulchris nomina, nullum præterea emolumentum,
quum ſit illis æterna inhabitanda domus inferni mala
in æternum. Paullò diſcrepantes alias expoſitiones per-
pendemus in explicando ſingulas partes.
Non videbit interitum.) In Pſalterio Romano, &
apud Auguſtinum, atque Caſſiodorum præponitur
e 1.Strom. c.4. cauſſalis particula, quoniam, & apud Clementem e
Alexandrinum ὅτι. Pro interitu vertunt alii vocem
Hebræam שחת ſchachath, foveam, ideſt, ſepulchrum,
ut non videre interitum foveamque & ſepulchrum ſit,
non mori, & quod conſequens eſt, non inferri in ſe-
pulchrum, ibique corrumpi. Eodem prorſus modo di-
f verſ. 10. citur Pſalm. XV. f. Non dabis ſanctum tuum videre cor-
ruptionem, ubi cum dicto nomine Hebræo, extat etiam
g verſ. 10. Græcum præſentis loci διαφθορά. Item XXIX. g quæ
utilitas in ſanguine meo, dum deſcendo in corruptionem?
A ſed & in aliis pluribus Pſalmis h, ut aliarum omittam h Pſ. 9. 16. Pſ. 34. 7. Pſ. 54. 24. Pſal. 101. 4.
teſtimonium ſcripturarum. Paraphraſtes hoc loco in-
terpretatur judicium gehennæ דין גהנם dim gehennam:
& de hac quoque ſive de inferno R. Moſes Hadarſan
expoſuit, intelligens de Meſſia, qui non eſſet viſurus
infernum, quemadmodum ſapientes videbant poſt
mortem, videlicet, ut prius etiam dixi, diu in eo
manentem. Citant illum Rabbinum Nebienſis & Ga-
latinus i: Id ipſum Baſilius quoque analogicè ſenſu, i lib.8.c.20.
ac Ambroſius de Chriſto affirmat. Ambroſius, Augu-
ſtinus, Ruffinus, Hieronymus, alii damnationis æter-
næ interitum hìc intelligunt. Propoſito mors ſufficit,
ſepulchrumve.
Quum viderit ſapientes morientes.) Dixi ſenſum eſſe:
Fruſtra ſperari evaſionem interitus ab improbo, qui
eſt inſipiens, ac ſtultus, quum negatur ſapientibus, ſed
& hi & illi quotidie cernantur mori. Græci ferè omnes
hoc loco, & Clemens k Alexandrinus per ſapientes, ſa- k 1.Stro.c.4.
pientes ſæculi, & malos intelligunt, qui ſunt ſapientes,
ut faciant mala, benè autem facere neſcierunt l, & dicen- l Jer.4.22.
B tes ſe ſapientes, ſtulti facti ſunt m, quia ſapientia hujus m Rom.1.22
mundi ſtultitia eſt apud Deum n, & Deus talium perdit n 1.Cor.3.19
ſapientiam ſapientum: reprobatque prudentiam pruden-
tum, ac eorum ſtultam facit ſapientiam o, quos, ut ait o 1. Cor. 1. 19. 20.
Baſilius, conſuetudo ſic vocat, quòd incommoda & no-
xia, ab utilibus, in rebus, humanæ vitæ diſcernere no-
verint, & à Chriſto prudentiores appellantur filii hujus
ſæculi, filii lucis in generatione p ſua, & tamquam pru- p Luc.16,8.
dentes villici iniquitatis laudantur q. Ambroſius etiam q Ibid.
hujuſmodi ſapientes intelligit; exemplum dans in Scri-
bis, & Phariſæis, vindicantibus ſibi cathedras in ſyna-
gogis r, quaſi ſapientiæ principatum. Conſentit Caſſio-
dorus, In paraphraſi Chaldæa eſt, quoniam videbit ſa- r Mat.23.6
pientes improbos, qui moriuntur morte ſecunda, & adju-
dicantur gehennæ: Ambroſius verò, ſi enim omnes illi,
ait, magni, & opinati & ſapientiſſimi, mortui ſunt,
quomodo non inſipientes peribunt, qui congregant di-
vitias, & miſeri, dum poſſunt, egentibus dare nolunt?
Auguſtinus, Ruffinus, Hieronymus, & alii explicant,
dum vident improbi probos morientes, non videre, id
C eſt, non conſiderare, aut etiam non credere interitum
æternum; qui ſcilicet, non probos manet, ſed impro-
bos, quamvis communis hìc ſit utriſque moriendi neceſ-
ſitas; & idcirco vacant, quoad vivunt ac licet, volu-
ptati commodiſque quaſi nihil opera virtutum poſſint.
Gregorius ſ præterea ſic explicat, ut quos viſibiliter
mori ſapientes, conſpiciunt improbi, inviſibiliter vive- ſ 26. Mor. c.15. vel 26.
re poſſe non credant: atque eo reatum infidelitatis ſuæ
cumulent, quo viſa morte fidelium de æternitate de-
ſperant. Hoc eſt peſſimum inter omnia (ideſt, multo-
rum, & magnorum occaſio peccatorum) quæ ſub Sole
ſunt, quia eadem cunctis eveniunt, unde, & corda fi-
delium hominum implentur malitia, & contemptu in vi-
ta t ſua. Videbunt (ſtulti) finem ſapientis (mortem) & t Eccl. 9. 3.
non intelligent quid cogitaverit de illo Deus u. Oritur hoc u Sap.4.17.
ex errore de animæ mortalitate. Illum errorem dilem-
mate, quidam religioſus, ut Ayguanus refert, ſic refel-
lebat, ſi mortalis eſt anima, nullum incommodum in-
figetur poſt mortem ei, qui crediderit immortalita-
tem; ſi immortalis, hoc ipſum credere melius eſt, nec
D opinione falli in re tanti momenti. Oppoſitum Chry-
ſoſtomus ac Euthymius tradunt huic ultimo ſenſum, ut
vir bonus mortem non æſtimet mortem eſſe; quia re-
putat apud ſe coronas, præmia, bona ineffabilia, vitam
illam cum Angelis: quemadmodum agricola videns fru-
mentum interire, tunc maximè lætatur ob ſpem fru-
ctus: & ſi videat ſapientes mori ſecundùm mundum
qui de reſurrectione non ſunt philoſophati, non plan-
gat, ſciens interitu iſto non interimi ſubſtantiam, ſed
tantùm mortalitatem, nec perdi etiam omnino corpus,
quod cum majore & ampliore gloria recipient boni. Ad
ſenſum litteralem parum refert, ſapienteſne ſint boni,
an mali, vera & divina, vel humana, falsàque ſapien-
tia præditi, quia vis argumenti eſt, quod non vitant ſa-
pientes, non poſſe alios, qui nitantur opibus, & poten-
tia; nempe quoniam ad mortem cavendam ſapientia,
& prudentia prodeſt: hæc autem in filiis ſæculi, ut
dictum eſt, valet ſæpenumero magis ad effectum ta-
lem, quàm verior ſapientia, quæ non tanti vitam fa-
cit, curatve.
Simul inſipiens, & ſtultus peribunt.) Hieronymus, ſi-

mul inſipiens, & indoctus peribunt, Auguſtinus, *im-* A *pudens, & inſipiens*. Symmachus ὁτοῦ ἀνόητος καὶ ἄνις, ἄνις ἀπολοῦνται, LXX. verò, ἐπὶ αὐτὸ ἄφρων καὶ ἄνις, ἀπολοῦνται. Vult Baſilius, hos ipſos eſſe, qui antea vocati ſunt ſapientes uno generali nomine. Diſtinguit autem ἄφρονα, ἄνουν, ἀνόητον, μωρὸν, quòd primus prudentia ut privatus, minùs ſollers, aut perſpicax ad obeunda communis vitæ iſtius officia. Secundus, qui & ἄνις, deſtitutus his, quorum cognitio mentem hominis præcipuè adornat, ut myſterium Trinitatis, & ſimilia, ſed invaluit conſuetudo ſacri eloquii, ut viciſſim, & promiſcuè duas voces ἄφρον καὶ ἄνις, uſurpet, idque pro eo, qui eſt ἄθεος, *dixit a inſipiens*, ἄφρων, *in corde ſuo non eſt Deus*. Tertius qui ſapit, ac verſatur circa illa quæ vitæ nocent quas appellat Paulus *b* ἐπιθυμίας ἀνοήτους. Addit præterea ſumi poſſe ἄφρονα, pro eo, qui gentiliter: ἄνουν, pro eo, qui Judaicè ſecundùm nudam legis obſervationem vivat: primo dictum, *Stulte, ſtulte* c, *hac nocte animam tuam repetent à te*. quia non credebat. Deum eſſe: ſecundum vocatum ſub nomine Ephraim, *columbam ſeductam, non habentem cor d*. De ultimo, quem dicunt, ἄφωνον, nihil dicit; B conſtat enim eſſe rationis uſu planè deſtitutum: aliæ voces, ut obſervat Didymus, non ſignificant omnino mentis expertem, ſed pravæ mentis pravique animi; quemadmodum, inquit, qui non aptam vocem habet, ἄφωνον; qui turpi facie eſt, ἀπρόσωπον; qui maleficia arte præditus, ἄτεχνον dicere conſuevimus. Theodor. interpretatur ἀνόητον, qui quod decebat coire noluerit; ἀμαθῆ, qui omnis ſapientiæ expers eſt, cum malitia tamen, & vitio vivit. Euthymius ait ἄφρονα eſſe, qui Deum non novit; ἄνουν, qui Deum quidem novit, ſed terrenis tamen rebus affixus, à cœleſtibus animum avocavit. Ambroſius definit *inſipientem*, qui mala ſapit, ut quòd non ſit Deus; ſicut *iniquus* eſt, non qui æquitatem neſcit, ſed qui improbitate cordis ſui iniqua committit, *improbus*, qui probitatem malitia ſua deſtruere vult, non qui probitatem ignorat: *ſtultum*, qui nihil ſapit, & ſtulta intelligit. Caſſiodorus docet, *inſipientem* eſſe, qui prædicationibus prophetarum acquieſcere non vult *ſtultum*, qui Chriſtum venientem C recipere detrectat, videlicet Judæos intelligit. Hieronymo, *inſipiens* eſt, ad eum fere modum, quem tradebat Euthymius qui contemnit habere notitiam Dei: *Stultus*, qui non in Deum ſperat, ſed in divitiis. Ruffinus, & Haimo docent primum non credere futuram pœnam; ſecundum, licèt credat, non cavere. Remigius, & Beda, qui neſcit ſibi cavere in poſterum: & qui non attendit nihil eſſe in hac vita præter miſeriam. Hugo, non proſpicientem futura, non caventem quæ proſpicit. Thomas accipit pro eo, qui habens humanam ſcientiam, non conſiderat æterna: & pro illo, qui non conſiderat etiam præſentia: vel primum eſſe qui attendat futura, non autem præſentia: ſecundum qui attendit etiam hæc, ſed non notat. Bruno Carthuſianus definit *inſipientem*, qui penitus ignorat, ſed ex negligentia: *ſtultum*, qui non ignorat, ignorare tamen ex negligentia diſſimulat. Hugo rurſus, & Valentia, qui carent ſapientia, & prudentia. Auctor ſpeculi peccatoris apud Auguſtinum *e* aſſerit, *inſipientem*, qui ſe à paradiſi gaudiis peregrinum non eſſe non conſiderat, D & ſe exulem in hoc exilio non attendit: *ſtultum*, qui licèt iſta cognoverit, liberari tamen à mundi miſeria per vitæ meritum non intendit. Item *inſipientem* eſſe, qui non credit futura ſupplicia reprobatorum eſſe perpetua, & gaudia juſtorum æterna: *ſtultum*, qui licèt credat, tamen ut mortem perpetuam evadat, & gloriam æternam caſtè vivendo pièque converſando acquirat, non intendit. Concedi poſſunt omnes hi dicendi modi, ſimileſque alii. In Pſal. XCI. *vir inſipiens non cognoſcet, & ſtultus non intelliget* hæc, ſunt eædem voces Hebrææ quæ hoc loco, ſed tranſpoſitæ נַעַר *babhar*, & כְּסִיל *cheſil*, Græcè ἄφρων, & ἀσύνετος. Ceterum *perire ſimul* ἐπὶ τὸ αὐτὸ יַחַד *iachad*, *inſipientem*, & *ſtultum*, aut intelligitur unà perire omnes inſipientes, ac ſtultos collectivè ſingulari numero expreſſos: aut ſimul, atque mortis eadem neceſſitate, qua ſapientes. Prior ſenſus videtur aptiùs hærere ſequentibus, quæ contineant improborum divitum mala nonnulla poſt mortem: præſertim verò, ſi, quod aliqui ſentiunt, perire dicantur morte quoque ſecunda, æternaque damnatione, ſive in

a Pſ. 13. 1. Pſal. 52. 2.
b 1. Tim. 6. 9
c Luc. 12. 20
d Oſea 7. 11.
Inſipientis, iniqui, improbi, ſtulti definitio.
e c. 8. tom. 9.

corpore, & anima, ut loquitur Gloſſa ordinaria: nec tamen refert ſi poſteriorem ſequare ſenſum, quoniam, ut antea dixi, & colligit Bruno Carthuſianus, nec poſſet inſipiens, ac ſtultus mortem ſapientum effugere; ac propterea neceſſe eſt, ut maximum ſibi miſeriarum cumulum, poſt communem ſibi cum ſapientibus bonique mortem, intelligant imminere. De communi omnibus moriendi neceſſitate multa auctores etiam profani, ex quibus colligit hoc loco aliqua Bochius. Ad rem eſt maximè Epictetus Ariani *f*, quod ὁ θάνατος κοινὸς, καὶ τοῖς χειρίστοις· καὶ τοῖς βελτίστοις, *mors communis deterrimis & optimis*.

Mors ſecunda.
f lib. 2. c. 6.

Et relinquent alienis divitias ſuas.) Extraneos *alieni* ſignificant, & non legitimos hæredes, infenſos etiam, & inimicos, qui aliquando ineunt relictorum bonorum poſſeſſionem. Hoc eſt illud malum, & quidem frequens apud homines, quod ſe vidiſſe ſcribit Eccleſiaſtes *g*, ut *vir, cui dedit Deus divitias, & ſubſtantiam & honorem; & nihil deeſt animæ ſuæ ex omnibus quæ deſiderat, nec tribuit ei poteſtatem Deus, ut comedat ex eo, ſed homo extraneus vorabit illud*. Item deplorat *h* quòd *quum alius* B *laboret in ſapientia, & doctrina, & ſollicitudine, homini otioſo quæſita dimittit*. Stultum præterea compellat Chriſtus eum, qui quæ paraverat, neſcire cujus forent poſt mortum *i*: cui ſententia ſimilis in Eccleſiaſtico *k*, qui nominatim etiam id aſſerit de acervante injuſtè *l*, ac de avaro dictum quoque Pſal. XXXVIII. *m*, quòd *homo theſaurizat, & ignorat cui congregabit ea*. Paraphraſtes juſtos exprimit, quibus relinquant improbi divitias. Et hoc etiam verum eſt nonnumquam, quod ſcribit Salomon *n*: *bonus relinquit hæredes, filios, & nepotes; & cuſtoditur juſto ſubſtantia peccatoris*, θησαυρίζεται δικαίοις πλοῦτος ἀσεβῶν: nam & *juſti tulerunt ſpolia impiorum*; de quo poſtremo loco, quæ dixi in Commentario, lege ſi vis. Auguſtinus, Ruffinus, aliique *alienos* accipiunt, etiam ſi alioqui ſint hæredes legitimi, de illis, qui ſunt inutiles, his qui reliquerunt ipſis opes, cujuſmodi fuerunt divitis illius fratres quinque *o*, qui nihil in inferno jacenti prodeſſe valebant, nec ſiquidem eſſent boni, quia is juvari non poterat. Caſ- C ſiodorus interpretatur divitias magis ſpiritualiter de divinis prædictionibus, Chriſtoque ipſo, quorum ad gentiles fructus pervenit, & quodammodo relictus à Judæis eſt, ad quos res pertinebat: Confirmari poteſt ſententia Pauli *p* affirmantis, delictum Judæorum, divitias mundi fuiſſe, & diminutione eorum, divitias gentium. Sed hæc ſunt myſtica. Aliena verò Cajetani expoſitio, quòd ſtudeant *ſapientes ſæculi* relinquere aliis celebritatem famæ, ob res præclarè geſtas. *Alienos* ceteri propriè recipiunt pro extraneis, & *divitias* pro bonis æternis, ut Hieronymus Trevetus explicat, res ſuas pretioſas, quæ ſolent intus in penetralibus cuſtodiri, & domos ſuas in ſæculo, quas ædificaverant pro ſæculo ſuo. Thomas recitat ex Hieronymo (*interiora eorum, domus illorum in æternum*) & declarat, domum interiorem conſcientiæ manere ſemper, non autem exteriorem, ac materialem.

g c. 6. 1. 2.
h cap. 2. 21.
i Luc. 12. 19
k c. 11. 10.
l cap. 14. 4. 15.
m verſ. 7.
n Prov. 13. 22.
o Sap. 20. 19
p Luc. 16. 28 Rom. 11. 12.

Et ſepulchra eorum domus illorum in æternum.) Hieronymus abſque particula conjungente (*interiora ſua domus ſuas in ſæculo*) nempe relinquent; Quamvis D concedi poſſit quod ait Euſebius, quicquid ſapientiæ, prudentiæ, litterarum acquiſiverunt impii, nil eis profuturum, ſed alios utilitatem perventurum. At ita verò hæc ſint etiam aliena futura illis tempore mortis, ut acquiſitos in anima habitus non retineant, quod ille innuit; nunc quia ſenſus, quem tradit, non eſt litteralis, non expendo; & eſt eadem quæſtio de juſtis, quæ Thomam torſit Aquinatem dum viveret, ut priore Pſalmo retuli. Alii, *intimum eorum domus illorum in æternum*, quod expunit Campenſis (quamvis penetralia ſua, ædes. & domicilia habitare in perpetuum decreverint) Vatablus, (intimè in animo cogitant, ſeu, intima cogitatio ipſorum eſt, quòd ſint manſuri perpetuò in domibus ſuis) Cajetanus, (fixum illis eſt perpetuare gentem, ac familiam: vel etiam ſectas conſtituere, illarumque dici capita.) Meminit & Chryſoſtomus Græcæ lectionis, τὰ ἐντὸς τῶν οἰκιῶν τῶν αἰῶνα, *interiora domorum eorum in ſæculum*. Vel LXX. legerunt קִרְבָּם *Kiuram* pro eo, quod nunc eſt קִרְבָּם *Kirbam*: vel hoc ipſum licèt propriè ſignificet *medium*, & *omne intimum*, ſumitur etiam

Thomas Aquinas circa quam quæſtionem torqueretur maximè.

etiam pro *ſepulchro*, quod non reſpuit R. Kimhi, & R. A Abraham, qui ſic Hebræos etiam nonnullos de *ſepulchris* exponere teſtatur, & ita quoque vertit Nebienſis. Paraphraſtes eodem pacto interpretatus, *in domo ſepulchra ſua habitabunt in æternum* בְּבֵית קְבוּרַתְהוֹן *beneth keuurathon*.

Eſt porrò ſenſus tùm quod avidi famæ ſtulti, qui haberi ſapientes voluerunt, ſui relinquere memoriam in monumentis etiam voluerunt, animæ non credentes immortalitatem, ut Didymus & Chryſoſtomus notant, putanteſque ſplendida illa ſepulchra ſua ſemper duratura, quod falſum eſt, ut Thomas: tum quòd etiam ſi circa hoc non erraverunt, nihil poſt mortem ſint habituri pro magnificis ædificiis, quàm ſepulchra: unde quamdiu durabit hic mundus, numquam redeant ſuas repetitum divitias, quas reliquerunt, non denuo palatia habitaturi, quæ conſtruxerunt; tum quod ipſæmet ſplendidæ domus injuſtè conquiſitis plerumque divitiis excitatæ videntur ad ſepulchrum factæ, quum brevi, poſtquam finitæ ſunt moriantur in iis auctores illarum. In libro Eccleſiaſtici *a*, quod habemus, *qui ædificat domum ſuam impendiis alienis, quaſi qui colligit lapides ſuos in hyeme*, εἰς χειμῶνα, *in hyemem*, legitur in Complutenſibus & Regiis bibliis εἰς χώματα ταφῆς αὐτοῦ, *in tumultum ſepulchri ſui*. Digredi hoc loco liceret in immanes ſepulchralium pyramidum, & mauſolæorum ſtructuras moleſque.

Stultorum famæ aviditas.
a c. 21. 9.

Facilis b *jactura ſepulchri eſt.*

Nec viris fortis eſt (tametſi ſepulturæ religio negligi non debet) humi ne an ſublimè putreſcat *c*. *Cœlo tegitur qui non habet urnam*. De moderatione ſepulchrorum Ciceronem *d*: de cura, Lactantium *e*, Auguſtinum *f*, Alcimum *g*, Thomam *h*, Bellarminum *i*. *Sepulchrum* domus æterna ſic vocatur hoc loco, quo modo in Eccleſiaſticis libro *k*, *domus æternitatis*, de qua re nos ibi; *ſolum mihi ſupereſt ſepulchrum*, ait Job *l*.

Myſticè Origenes, Ambroſius, Baſiliuſque, improborum, qui videlicet, ut Paulus *m* ſcribit, viventes mortui ſunt, dum hic deliciantur, & à Chriſto *n* vocantur *ſepulchra dealbata, intus plena omni ſpurcitia*, & C à Propheta noſtro *o*, dum loqui volunt, guttur habere ſimile ſepulchro patenti, quum *ex abundantia cordis os loquatur*, *p animas* vocant ſepulchra etiam poſtquam ſunt mortui. Quum dives in inferno ſepultus; Lazarus dicitur portatus ab Angelis in ſinum Abrahæ *q*, per anticipationem intelligi debet, quia poſt reſurrectionem, prioris corpus jacebit in inferno, velut in ſepulchro: poſterioris, in cœlo tamquam in palatio. Hoc eſt; ut Jeremias *r* loquitur, *in Topheth* ſepeliri, quæ erat vallis Ennon gehennæ nomen.

b Virg. 2. Æneid.
Sepulturæ religio non eſt negligenda. De cura ſepulchrorũ legendi auctores.
c Cice. Tuſc. ubi de hac re plura, & Sen. ep. 29. & in excerpt.
d 2. de leg. ſub finem.
Improbi viventes mortui.
e l. 6. c. 12.
f l. de cura pro mor. c. 1. & 3. l. 1 de civ. c. 12.
g l. ad Sor.
h l. 2. 5. 31. n. 2. ad 1.
i 2. de par. c. ult.
k c. 12. 5.
l c 17. 1.
m 1. Ti. 5. 6.
n Matt. 23. 27.
o Pſ. 5. 10.
p Matt. 16. 22.
q c. 19. 11.
r c. 21. 28.

Tabernaculorum eorum in progenie, & progenie.) Alii *& progeniem*, ut codices Regii, atque Complutenſes. Pſalterium Romanum, *in omni generatione, & progenie*. Auguſtinus, *in generationem & generationem*. Alius Græcè apud Chryſoſtomum, ſemel tantum habet εἰς γενεὰν, & σκηνώσεις pro σκηνώματα. Chaldæus aliquid ſupplens, exponit, quòd & in domo ſepulturæ habitabunt in æternum, & non reſurgent de tabernaculis ſuis in generationes generationum. *Tabernacula* interpretatur ipſaſmet ſepulturas. Id velle etiam videtur D Apollinaris.

ἠνεκέως καλύψουσι ἑὰς φθίσουσι γενέθλας.

Aſſiduè tabernaculis ſuas corrumpent generationes.

Agellius probat; quia *ſepulchra* videntur loco ſubjecti eſſe propter articulum οἱ τάφοι; *tabernacula* prædicari, quia non præponitur illis articulis, σκηνώματα. Indicat Baſilius *tabernacul.* ſumi pro corporibus. Quomodo intelligerent includi ſepulchris, ſed ipſe cunfundit eum ipſiſmet ſepulchris, myſtico quodam ſenſu. Simplicior ſenſus ab Euſebio traditus, Auguſt. Thoma, Hugone, Ayguano, Haimone, Brunone Carthuſiano, Beda, Cajetano, recentioribus fere omnibus; nec obſcurè inſinuatus, à Theodoreto, ſcholio Baſilii, relinqui ab improbis quibus poſt mortem ſolum ſupereſt ſepulchrum, inſana illa ædificia fruenda poſteris deinceps, quæ Hebraicè nominantur מִשְׁכְּנוֹת *miſchenoth*, *habitacula*, & nomen, *tabernacula* de talibus etiam grandioribus, fixiſque domibus, non rarò dicitur, ut alibi docuimus. Addit Thomas, & Hugo, improbos falli, quum putant eas domos ſemper duraturas, ideo

hic vocari *tabernacula*. Job *ſ* dixiſſe, *ubi eſt domus principis? & ubi tabernacula impiorum?* Chriſtum de magnis ædificationibus, quòd non relinqueretur *lapis ſuper lapidem, qui non deſtrueretur t*. Ratio illa Agellii parum firma, licèt opinio prima, quam ſequitur, probabilis ſit, quæ placet præterea Hieronymo, Caſſiodoro, Remigio, Ruffino, Brunoni Herbipolenſi, Euthymio, qui diſertè ait repeti verbis iſtis eamdem ſententiam, ut ſint *ſepulchra* pro tabernaculis, ſavetque nonnihil Chryſoſtomus, declarans immodicum ſumtum ſepulchri.

ſ Matt. 13. 2.
t His & 15. de civ. c. 21.

Vocaverunt nomina ſua in terris ſuis.) Hieronymus, *vocaverunt nominibus ſuis terras ſuas*: addidit quoque ultimo loco pronomen, quod Hebraicè non extat. Alius citatus à Chryſoſtomo ὀνομάσαντες ἐπ' ὀνόμασιν αὐτῶν τὰς ἐδάφας, *nominantes*, aut *quum nomina iſſent in nominibus ſuis terras*. Aquila, ἐκάλεσαν ἐν ὀνόματι αὐτῶν ἐπὶ χθονὸς, *vocaverunt in nomine ſuo ſuper terras*. Theodotio, ἐπεκαλέσαντο τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἐπὶ γαιῶν αὐτῶν, in editione LXX. emendata ſic habetur, addito articulo τῶν ante B γαιῶν. Codices Complut. ac Regii omittunt pronomen αὐτῶν. In Pſalterio Romano apud Auguſtinum *u*, & Caſſiodorum, *invocabunt nomina eorum in terris ipſorum*. In Pſalterio Ambroſiano, & apud Ambroſium, *invocaverunt nomina eorum in terris ipſorum*. Alii ex Hebræo, *vocaverunt nominibus ſuis in terra*: nomina ſua indiderunt terris. Paraphraſtes cauſſam vult aſſignari cur in ſepulchris ſuis improbi in perpetuo habitaturi ſint, nec reſurrecturi (neſcio an errorem illum innuat, de quo dixi Pſalmo primo, ſolos juſtos reſurrecturos, abſolutè loquendo) quoniam inquit, ſuperbi facti ſunt, & compararunt ſibi nomen pravum ſuper terram. Verior expoſitio eſt, ſtuduiſſe celebritati nominis, ac nomen ipſum ſuum, domibus, palatiis, arcubus, theatris, balneis, agris, villis, portubus, columnis, obeliſcis, pyramidibus, tumulis, arcibus, oppidis, civitatibus, regionibus indendo: quo etiam pacto Medis victis Cyrum gentis nomen ſuæ ſcribit Plato *x*, impoſuiſſe: & Saluſtius *y*, *victos omnes in gentem nomenque imperantium conceſſiſſe*: & Horatius *z* quoſdam quæſiviſſe *ur-* C *bium ſubſcribi ſtatuis*. Tamen anguſto ſepulchro concluſos, nec ubique celebrari potuiſſe, immo, quod ait Chryſoſtomus, talibus monumentis proditam, quæ oblivione, temporis excurſu, poterat extingui, avaritiam eorum: piſcatorem Petrum, quoniam virtutem eſt perſecutus, civitatem maximè regiam occupaviſſe, poſtque mortem reſplenduiſſe ſole clariùs eodem pacto Apoſtolos alios, & Martyres. Sic alii Græci, Bruno etiam Carthuſianus, Thomas, Hugo, Ayguanus, Haimo, Ruffinus, Beda: Auguſtinus autem, Hieronymus, Caſſiodorus, Remigius, Bruno Herbipolenſis (meminitque Hugo, Haimo, Ruffinus, Beda, Thomas) putant innui conſuetudinem gentilium, qui conducebant ſub mortem alios, ut ſtatis diebus eorum invocarent nomina circa ſepulturam parentando, & adhibendo etiam, ut ait Auguſtinus, & panem & merum: & ut Hieronymus bibendo in eorumdem nomine, ac inania (nænias voluit forſan dicere) cum quodam modulamine cantando. Nos inquit Beda, tranſtulimus illum ritum in religionis obſequiũ, ut in anniverſario noſtrorum patrum non eos nomini- D bus vocemus, ſed Deum pro ipſis per miſſarum celebrationes & eleemoſynas invocemus. Notandum de anniverſariis defunctorum teſtimonium, de quibus præterea Tertullianus *a*, Nazianzenus *b*, Ambroſius *c*. Equidem non ſperno ſenſum poſteriorem, ſed præfero priorem. Exempla proferre poſſum tituli. Abſolonis *d*, & molientium conſtructionem turris Babel *e*, ut conſtituerent ſibi monimentum nominis ſui, ſed fere cum Dominis ejuſdem rei variis, variat nomen eidem impoſitum, ut obſervat Theodoretus. Notatu verò dignum, non illos tantum, quos modò dixi, fuiſſe impios, ſed Cain quoque qui quam primus ædificavit civitatem, vocavit ex nomine filii ſui *Henoch f*, quidquid vani homines priſmas hac in re deferant Cecropi Cecropiæ, ſive Acropolis, & Athenarum conditori, vel Phoronæo, qui Argos excitavit; & alii Dioſpolim Thebaſve, tempore omnes urbes anteceſſiſſe contendant *Henoc* Hebraicè dedicatio eſt, deſignabatque filius ille Cain, ut Gregorius *g* monet, reprobos in hac vita ſemetipſos ædificando dedicare, ſicut è contrario alius Henoch in ſeptima generatione natus, & pius, denotavit electos ædificationis

u in Menex.
x de bello Auguſt.
Victi in gentem & nomen imperantium concedere ſoliti.
y 3. carm. ode 24.
Gentilium conſuetudo in parentationibus circa ſepulchra.
Anniverſarii ritus circa defunctos.
z de monog. c. 10. & de exhort. c. 11. de coro mil. c. 3.
a or. in Caſ. fratrem.
b or. 1. de obitu fratris c. & orat. de obitu Theodoſii.
d 2 Reg. 18. 18.
e Gen. 11. 4.
f Gen. 4. 17.
Urbes tempore alias anteceſſiſſe creditæ.
Duorum qui nomen Henoch geſſerant, deſignatio & denotatio.
g 16. Moral.

ſuæ dedicationem in fine temporis expectare, Cyrillus & Procopius idem notant de condita prima civitate in explicatione Geneſis, & Auguſtinus a in opere de civitate Dei. Non debeo plura dicere, vel de precibus ſolemnibus pro Defunctis ceteroque funeris religioſo ritu, nec de ſupervacanea ſeu in tumulis Epigraphe, Epitaphio, Epigrammate, Inſcriptione, titulo, ſeu in aliis generibus ædificiorum illuſtriorum, Sepulchrorum præſertim extabant nomina & quidem ſæpius in publicis viis ac militaribus apud Romanos, extra urbem, ut monerentur viatores mortalitatis. b Indicat Apollinaris alium adhuc ſenſum, omnem demum famam, nominiſque celebritatem, quam adeo ſtudioſè colligerant improbi, ortam è terra à qua ipſa domiti ſunt,

Nam mors lapidibus, nominibuſque venit.

ἐκγαίης, ait ὄνομ᾽ ἔσχον ὅθεν τίκτοντο δαμέντες.

De terra nomen habuerant, unde gignebantur domiti.

Theophilus c etiam Alexandrinus interpretatur *vocare nomina ſua in terris ſuis*, qui, quod infrà hìc quoque dicitur, inſtar pecudum ad terrena declinant. Parietarias herbas meritò voces iſtos nominis appoſitores ſui ad opera, quæ velint extare, ſicut à Conſtantino, qui ab hoc penitus abſtinuit, appellatum Trajanum, nomen ubique operi cuivis inſcribentem, proditum eſt ab Aurelio Victore d. Si perpetuam memoriam deſideras, inquit Chryſoſtomus, ne nomen, ò homo, ædificiis inſcribas, ſed trophæa rectè factorum erigas, quæ, & in præſenti vita nomen tibi conſervant, & in futura vita immortalem tibi requiem comparant: ſi ſis memoriæ cupidus, ego te doceo vitam veram & apertiſſimam. Virtutis curam gere; nihil enim facit nomen adeò immortale, ut natura virtutis, ſubjicit probationem ex comparatione Martyrum Apoſtolorumque cum tot aliis Regibus. Idem extat monitum apud Baſilium: Gregorius e verò ſcribit in memoria æterna juſtum eſſe f, quoniam eo ipſo, quo facta ſua ſolius Dei oculis imprimit, nomen ſuæ memoriæ in æternitate figit ſtultorum memoriam cineri comparari g, quia illic ponitur, ubi aura rapiatur, ventoque ſaltem mortalitatis, & eſt tamquam pulvis, quem projicit ventus *à facie terræ* h: alios bellorum titulis, alios altis ædificiorum mœnibus, alios diſertis doctrinarum ſæcularium libris inſtanter laborare, ſibique memoriæ nomen ædificare: ſed quum ipſa ad finem celerius vita percurrat, nihil in ea fixum ſtare. Gaudendum, quia nomina noſtra ſcripta ſint in *Cœlis* i, ait Ambroſ. hoc loco, adde in libro vitæ k, & reprehenſi à Chriſto ædificantes ſepulchra tumuloſque Prophetarum, quos occiderant, & exornabant l illa; & is qui patrem volebat ſepelire m, & quærentes in ſepulchro Chriſtum n: relinquenda ſepulchra, quæ reliquerunt, quia audita voce Domini in ipſius paſſione (prior tamen reſurrexiſſe creditur Chriſtus) ſurrexerunt o: obediendum voci reſuſcitantis Jeſu: *ſurge* p *qui dormis, & reſurge à mortuis*. Qui portaverint hìc nomen Dei q, eoque uno gloriati fuerint, & illi uni gloriam dari voluerint r, & omnia in ipſo fecerit ſ. Denique *qui vicerit* in nomine, nimirum iſto, *ſcribetur ſuper ipſum nomen Dei, & civitatis novæ Jeruſalem, & nomen novum* t, ut ſcilicet glorietur in illo Deus, tamquam in fideli ſervo, militeque ſtrenuo, volens ſemper agnoſci ac dici ſuum ut appelletur legitimus, ac perpetuus civis cœleſtis, ut peculiariter denominetur à nomine Jeſu, qui confitebitur eum tamquam ſuum coram Patre Angeliſque ſanctis u. *Honorabile nomen* eſt *illorum coram* Deo x, qui non ſuum, ſed Dei nomen hìc honorant, ac in ipſiſmet *manibus ſuis* deſcribit eos y noſcens quemlibet *ex nomine* ſuo z, vocans *nominatim* a, efficiens, ut *in omni ore quaſi mel indulcetur memoria illorum, & ut muſica in convivio vini* b, magnificans nomen etiam in terra c, & *memoriam cum laudibus* d: qui ſecus faxint, non erit ille *memor nominum eorum per labia* ſua e: ſed delebit de libro viventium, cum juſtis non ſcribet f, verum in terra g, deſtruet memoriam eorum *ſuper terram* h. Reprehendit Apoſtolus i dicentes *ego ſum Pauli, ego Cephæ, ego Apollo*: Antichriſtus extolletur *ſupra omne, quod dicitur, & colitur Deus* k, Joannes Baptiſta Chriſti refutavit nomen, Eliæ, Prophetæ l, revera Joannes erat nomen ejus m quo nomine nemo vocatur in cognatione carnali, quia gratiæ Dei, nomini, gloriæ cuncta debent adſcribi: ſuſcitans fratri

a l. 15 c. 21.
Sepulchrorum nomina in publicis viis & ad quid.
b *Varro, de Legende* 1. *Frontinus de jure limium*
c *ep* 3 *paſch.*
Trajanus à Conſtantino quomodo appellatus.
c *in Conſtan*
Perpetuandæ famæ ratio.
e 11. Mor. c. 17.
f *ep.* 113. 6.
g *Job.* 13. 12.
h *Pſ.* 1. 4.
i *Luc* 10. 20.
k *Exod.* 4 1
Apo. 17. 8.
l *Mat.* 23. 24
m c 8. 21. 22.
n *Luc. ult.* 1. *& ſeq.*
o *Mat* 27. 52
p *Eph.* 5, 14.
q *Act.* 9. 15.
r *Pſ.* 113. 1.
ſ 1. *Cor.* 10. 33.
t *Apo.* 3. 12.
u *Mat.* 10. 32
x *Pſ.* 71, 14.
y *Iſ.* 49. 16.
z *Exo.* 33. 12.
a *Joan.* 10. 3.
b *Eccl.* 49. 2.
c *Gen.* 12. 2.
d *Pr.* 10. 6.
e *Pſ.* 15. 4.
f *Pſ.* 68. 29
g *Jer.* 17. 4.
h *Exo* 17. 14
i 1 *Cor* 1. 12.
k 2. *The.* 2. 4
l *Jo.* 1. 21
m *Luc.* 1. 63

A defuncto ſemen, huic imponit illius nomen n, nempè Chriſti primogeniti fratris noſtri, ut opus omne bonum illi acceptum fera imitari Jacob, qui cùm capere poſſet urbem aquarum ipſe per ſe, acceſſivit Davidem, ut victoria adſcriberetur nomini illius o. Nomen induit baptizato, quia indignus nomine *filius iræ* p, ſicut Judæis in circumciſione octavo die q, qui typus eſt reſurrectionis, atque beatitudinis, ubi nomen filiorum Dei confirmabitur. Nam *ædificatio civitatis* illius *confirmabit nomen* r. Attigit ex his nonnulla Philippus Grevæus ſ Pariſienſis Cancellarius ubi ſubtiliter præterea diſtinguit modos, quibus nomina communicantur in mundo; nunc præpoſterè ab ædificiis per titulos & cognomina, quum ſecus fieri oportere Seneca doceat. His omnibus acutè Auguſtinus t commemorato loco iſto ſcribit illud convenire. *Domine in civitate tua imaginem eorum ad nihilum rediges.* Eorum ridendam ſentit ſocordiam Tacitus u, qui fama præſentis potentiæ credunt poſſe extingui etiam ſequentis ævi memoriam. Interciderunt adſcripta ceterorum hominum locis certis
B nomina, nec Nero conſequi potuit, ut flammæ nomen auferrent Romæ, quam inſtauratam à ſe ipſo cognominare geſtiebat.

n *Deut.* 25. 5. 7.
o 2. Reg. 12. 17. 28.
p Ep. 2. 3.
q *Luc.* 2. 2.
r *Eccl.* 40. 19
ſ *Ser.* 100.
t 15 *de civ. c.* 21.
u *Pſ.* 72. 20.

Verſ. 13.) Et homo quum in honore eſſet, non intellexit, comparatus eſt jumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis.

PLanè compertum videtur, hujuſmodi homines, qui nullam ævi futuri, cæleſtiſque ſuſcipiunt curam beatitudinis, à naturæ ſuæ nobilitate degeneraſſe, nec cam, ut par erat, æſtimaſſe: ſiquidem de rebus dumtaxat cogitare præſentibus, & caducis tantùm bonis ſtudere, nihil differt à pecudibus, quæ propoſitis objectis moventur ſolis, nullam futurorum inire cogitationem valent; quorum etiam quum intereant eorum animæ cum corporibus, capaces eſſe nullo modo poſſunt.

Patres porro arbitrantur ad caſum primorum paren-
C tum revocari nunc orationem, ſumptam ex his, quæ adhuc ſunt dicta de inanibus improborum ſtudiis, & curis circa hæc externa bona. Non habuerunt illi rationem præclarè imaginis, ac ſimilitudinis Dei, ad quam facti ſunt x, ſed & poſteri, quibus tantum prodeſſe debuit exemplum, gratiaque poſtea tam copioſè à Chriſto communicata, non idcircò tamen à veſania tanta deſtiterunt, ut fluxas res præponerent æternis, Creatori, creaturam, vera & apta rationalis naturæ objecta, & belluinis & infra cœlum poſitis objectis, quæ non rationem mentemque ſed ſolos appetitum, & ſenſum paſcerent. Fortaſſis confirmat hac ſententia David, quod antea dixerat: inſipientem, & ſtultum ſimul periturum. Id Remigius admonet.

Et homo quum in honore eſſet, non intellexit.) Hieronym. (*& homo in honore non commorabitur.*) Citat eodem pacto hunc locum Marcellus Papa y I. quod ſicut de aliorum antiquorum epiſtolis Pontificum notavi, poteſt illas in dubium revocare, qui earum auctores longè ſunt antiquiores Hieronymo, ex cujus verſione proferunt Pſal-
D morum teſtimonia. Legunt z aliqui nonnumquam *homo in honore poſitus*, quidam a, *conſtitutus*, ſic quoque Paraphraſtes addens epithetum *peccatoris*, & nominans *filium hominis*: quum tamen Hebræum nomen ſit אדם *adam*, quod appellativè de omni homine dicitur, ſed rectè etiam ut proprium primi hominis Adam poteſt ſumi. Tota ſententia Hebr. ſic extat ואדם ביקר בל ילין *veadam bikar balialim*. Vertunt alii, *in magnificentia non dormiet*, vel *commorabitur*, *in ſplendore, claritate, pretio opulentia non durabit*, vel *conquieſcet*, vel, *diu erit*: quaſi dicat, fallitur, ſi ſe credat perpetuare nomen poſſe: de quo proximè præcedente verſu dictum eſt. Cajetanus autem exiſtimat eſſe ſapientum iſtius mundi verba, quibus nihil differre dicant hominem à bruto in morte, niſi quòd nonnulla famæ claritas perſeveret poſt mortem. In Hebræo verbo ילין *ialin* faciendo *lin*, & in nomine אדם *Adam* ut proprio Adami. R. Ahai in Thalmud ut notavit Genebrardus, alluſum putavit ad ultimam diei horam qua ille poſt peccatum pulſus eſt è paradiſo, ita ut foris pernoctaverit. Quidquid ſit de hoc, de quo dixi aliàs: legerunt LXX. ינין *ianin*, quod nunc eſt etiam verſu ultimo, qui eſt idem cum

x 4 *concl.*
y Gen. 1. 25. 17.
z *ep.* 1.
Antiquorum nonnullorum Pontificum epiſtolæ in dubium revocatæ.
a Auguſt. 6. de gen. ad lib. c. 12. l. 7. c. 9. & 10. 22. de civ. c. 24. 2. de pot. orig. c. 40. Gaud. Bri. tract. vel Ser. 9.

cum iſto, & futurum loco præteriti, vel præſentis credique poteſt ita etiam lectum olim in utroque; quamvis Brugenſis obſervaverit in veteribus quibuſdam Pſalteriis Hebræis repertum idem in ambobus verſibus verbum ילין *ialin*; quemadmodum præterea conjunctionem ( ) (*ve*) (&) etiam ſi Hieronymus omiſerit poſteriore loco & omitti debere docuerit a, quæ nunc abeſt ab Hebræo Græcoque emendato textu in eodem ultimo verſu, licèt Græcè extet in codicibus Complutenſibus ac Regiis, & Latinè in Pſalterio Romano, atque Ambroſiano; nec non apud Caſſiodorum, Ambroſius ponat ſecundo tantùm loco, Auguſtinus primo. Ceterum quia honor hìc, ſive pretium, claritas, ſplendor, magnificentia, nobilitas hominis conſiſtere dicitur in imagine, ac ſimilitudine Dei pendet cognitio illius ex eo ut intelligatur in quo poſita ſit ratio hæc imaginis, & ſimilitudinis.

Uno verbo, quoniam alibi eadem de re ſatis egimus, non aliud per ſe importare videntur, quàm naturæ dona quæ homini conveniunt, quatenus eſt particeps rationis, quomodo paullò minùs minutus eſt ab Angelis, ut Pſalmo VIII. b vidimus, & capacitatem cum iiſdem habet, ad recipienda munera gratiæ ſive ſupernaturalia. Caſſiodorus clarè docet, peccatorem etiam dum vivit, eſſe in honore, quia Dei portat imaginem, ſed non intelligere dignitatem ſuam; dum talia facit, quæ ab ipſo Creatore, videntur omnino diſcrepare: accommodat id Angelis quoque malis de cœlo projectis, quia & *homo* interdum pro diabolo ponatur c. Irenæus d ſcribit, quòd homo rationabilis, & ſecundùm hoc ſimilis Deo, & liber in arbitrio factus, & ſuæ poteſtatis, amiſit veram rationem & irrationabiliter vivens, adverſatus eſt juſtitiæ Dei, tradens ſe omni terreno ſpiritui, & omnibus ſerviens voluptatibus. Confirmat mox id præſentis loci auctoritate. Docet hoc Auguſtinus etiam, non hìc ſolùm ſed alibi ſæpe e, admonens honorem non in eo eſſe, ut quidam ſenſerunt, quòd res aliis verbo ſolo, hominem ſuiſmet manibus Deus fecerit, id enim tantùm figuratè intelligi. Videntur nihilominus interdum nonnulli Patres in ipſiſmet gratiæ ſupernaturalibus ornamentis honorem hominis iſtum conſtituere, ex quorum privatio-
C ne per peccatum negari non poteſt, quin evaſerit multis in rebus brutis ſecundùm eam partem, qua cum illis naturaliter convenit, quibus rebus ab originali juſtitia, quæ cum gratia ſanctificante primis parentibus communicata eſt, remedium adhibitum fuit, ut in fomite, morbis, mortalitate, &c. Hoc pacto loquitur Nyſſenus f Ambroſius g, quem tranſcripſit auctor libri de Sapientia & anima apud Auguſtinum h: Auguſtinus aliquando i, quum ait, imaginem iſtam à Deo datam nobis, ut pretioſiſſimum quiddam, & chariſſimum cuſtodiendam; præterea Urbanus Papa IV. k. Macarius l, qui ait, lugendo caſum noſtrum hæc dici à Davide ſpiritu pleno. Favet nomen *honoris*, quo deſignatur aliquid extrinſecum, & ſuperadditum. Idem Auguſtinus extendit alicubi m ſententiam ad omnes illos (qui ſane liberior eſt ſenſus) qui iſtam vitam ſolam deputant vitam, ſecundum carnem, viventes, & poſt mortem nihil ſperantes, velut pecora. Innuit Apollinarius diverſum planè ſenſum, ut homo in honore ambiendo, & quærendo, ſive in operibus non intellexerit, ſed deſipuerit.

Νήπιος, οὐδ᾽ ἐνόησε βροτὸς γεράεσσι μεμηλώς.

Stultus, neque intellexit mortalis dignitatibus ſtudens.

Hugo morali ſenſu eleganter perſequitur pericula, quæ proveniunt ex honoribus dignitatibuſve hujus mundi.

Comparatus eſt jumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis.) Hieronymus, *ſimilatus eſt jumentis, & exæquatus eſt*, omiſit epithetum jumentorum, quod nec in Hebræo textu eſt. Pro *inſipientibus* ἀνοήτοις dixit *inſenſatos*, pro *jumentis*, *pecora*. Auguſtinus n, Tertullianus o, irrationabilia jumenta, uſurpans *aſſimilatus* pro *comparatus*. Hebræa ſic habent נמשל כבהמות נדמו *nimſcehal cabbehemoth nidmu*. Reddunt aliter alii, *ſimilis eſt jumentis* (ſupple *quæ*) intereunt, vel exterminata ſunt. Idem ex Cajetano, qui hoc dici vult ex inſipientium ſententia ſolùm hìc famam curantium: aſſimilatus eſt homo beſtiis, ſicut beſtiæ axæquatæ ſunt in morte, ſic homines inter ſe,

a Ep. 135.
b *verſ.* 6.
c *Mat.* 15. 25
d *l.* 4. *c.* 9. *& l.* 5. *c.* 8.
e 6. *in Gen. ad l. c.* 12. *l.* 7. *c.* 9 *&* 10. *l.* 1 *orig.* 2. *de pot. c.* 40.
f *in hom. epi. c.* 17.
g *l. de dign. condition. hum. c.* 3.
h *c.* 13. *tom.* 3
i *de quant. anim. c.* 28.
k *in Pſ.* 50.
l *Hom.* 16.
m 4 *de anim. & ejus orig. c.* 10. *v.* 11.
n *citatis antea locis.*
o *de anim.* 3 *de reſurr. c.* 52.

A quia nullus meritis poſt mortem locus, aut de meritis. Denique ſimilis factus eſt pecudibus; ſimiles facti ſunt, nimirum, & homo: & pecudibus, vel utrique ſunt exterminati. Oritur æquivocatio ex radice verbi דמה *damah*, quod ſignificat *aſſimilare*, *exterminare*, *ſilere*, quod ultimo verſu poſuit. Exterminatio eadem poteſt intelligi non ex inſipientium ſolùm ſententiam, ſed abſolutè, quatenus, ut ante dictum eſt, pereunt omnia præſentis vitæ bona hominibus illis non ſecus, quàm pecudibus, alia vero non conſequentur; vel nec etiam eſſe credunt. In eadem quoque re poſſet exponi eſſe ſimilitudo. Communis tamen opinio eſt ſignificari ſimilitudinem conſiſtere in moribus malis, ac inordinatis paſſionibus, quas brutales beſtialeſve nominare poſſumus. Licèt Arnobius, & Apollinarius in commentario attendant eamdem conditionem moriendi, quam non conſiderat affluens divitiis, honoribus, voluptatibus. Diximus ad Pſalm. XXXI. p quo modo ob morum ſimilitudinem, beſtiarum quandoque nominibus homines appellentur, quos certum eſt brutis rationis uſu, quo iſta carent, præſtare, quidquid
B contra nonnulli ſentiant, ut eodem loco monuimus. Chryſoſtomus in oratione de inſtituenda ſecundùm Deum vita quam Latinam fecit Achilles Statius, Luſitanus, demonſtrat hominem beſtia deteriorem, quoniam illam ipſe cicurat, ipſe exuit humanitatem. Vox Hebræa בהמות *beh-moth* Pſalm. XXXV. q declarata eſt, ſicut & Græca κτήνη. Hæc quia manſuetiora ſignificat animalia, Iſidorus Peluſiota r notat ſcripturarum hìc non acriter, & vehementer adverſus homines declamare, genuſque ratione præditum inſectari, ſed admodum parcè, atque indulgenter, quoniam potuit comparare cum truculentis feris (quæ vocat ἀτιθάσσα θηρία) quas etiam ſuperat turpium affectionum, ac libidinum amator, qui ſervit omnibus vitiis, fera una uni tantùm, ſubjicit comparationem cum vario genere beſtiarum. Refellit Tertullianus ſ errorem aſſerentium μετενσωματώσιν, quem vocant alii μετεμψύχωσιν hoc eſt, animas humanas migrare in brutorum corpora fierique, verbigratia, milvos, ex rapacibus;
C canes ex ſpurcis; pantheras, ex acerbis; aut oves, ex probis; hirundines, ex garrulis; columbas, ex pudicis. Pythagoram Platonemque, ſic philoſophantes ea ratione nonnulli excuſaverunt, quòd intelligerent de ſimilitudine in moribus. Etſi *homo*, inquit Auguſtinus t, *in honore poſitus, & non intelligens*, comparatus pecoribus, eiſque ſimilis fit, non tamen uſque adeo ſimilis fit, ut pecus ſit. Comparatur namque per vitium, non per naturam, non pecoris vitio, ſed naturæ: Tantæ namque excellentiæ eſt in comparatione pecoris homo, ut vitium hominis natura ſit pecoris; nec tamen ideo natura hominis in naturam vertitur pecoris, appellat ludibrium hoc quorumdam philoſophorū, videlicet tranſlationis animæ à pecore in hominem, de quo eorum poſteri erubuerint, nec eos hoc ſenſiſſe, ſed non rectè intellectos eſſe dixerint. Sic quoque idem videri ſcribit, ac ita præſentem locum intelligit, nec non alium u. *Ne tradideris beſtiis animas confitentes tibi*, hoc eſt, improbis, qui moribus beſtias hìc ipſas exprimunt: vel diabolo, & angelis ejus, quum & ille dicatur *Leo*,
D *Dracoque*, & aliis nominibus. Non periit imago Dei in homine, & ſimilitudo, inquit Bernardus x, ſed alia ſuperducta: non planè anima nativa ſe exuit forma, ſed ſuperinduit peregrinam: illa adhibita, non iſta perdita eſt: & quæ ſupervenit, obſcurare ingenitam potuit, ſed non exterminare. Præter ſimilitudinem illam pravorum morum, atque ignorantiæ, docet idem Auguſtinus y ſimilem evaſiſſe bruto hominem per peccatum in generandi modo, qui ſi non peccaſſet, abſque libidinis deformitate fuiſſet: quamvis propter laborem in continendo, qui non eſt in pecore, gaudium habere poſſit in æternitate, ad quam non pervenit pecus z. Nyſſenus a, quaſi generatio carere non poſſit indecora voluptate, in ea ipſa nunc hominem ipſum ſimilem factum pecori, hoc loco dici intelligens, negat omnino futuram fuiſſe in innocentiæ ſtatu, propagationem generis humani per ſexuum commiſtionem, ſed ad inſtar Angelorum multiplicationis per ipſoſmet factæ. Idem innuit Chryſoſtomus b, & Damaſcenus c, refertque Turrecremata d de Almarico hæretico. Videtur idem Auguſtin. e removere ab eo ſtatu violationem ſignaculi virgini-

p *verſ.* 9.
Homo quomodo beſtia deterior.
q *verſ.* 7.
r *l.* 2. *Ep.* 135.
ſ *de anima c.* 32.
Error à Tertulliano refutatus.
t 2. *de pecca. orig. c.* 40.
u 7. *de gent. ad* 11. *c.* 9. 10. 11.
x *Pſ.* 73. 19.
y *Ser.* 82. *in Can.*
z 12 *de c.* 4.
a *Fragmento dialogi c.* 5.
b *de hom. opif. c.* 17.
De propagatione generis humani futura in innocentiæ ſtatu ſententia.
c *Ho. in Gen. c.* 4. *de fide c.* 25. … *c.* 30
d *Summa de Eccl. l.* 4. *p.* 2. *c.* 35.
e 14. *de civit. c.* 26.

bus cum libidinis morbo. At primum ade... a urale eſt
cuivis generationi animalis, ut nec tunc quidem negan-
dum videatur futurum fuiſſe. Abfuiſſet turpitudo con-
cupiſcentiæ, pœnaliſque paſſio, ut loquitur Bonaven-
tura *a*, qui nititur Auguſtinum excuſare, & volunta-
tis arbitrio moderatus extitiſſet, generandi facultatis,
& organorum ejus uſus lege etiam Thom. *b*, Pererium
c, Valentiam *d*, & Molinam *e* noſtros, & Sixtum *f*
Senenſem, qui citat Euthymium *g*, & Procopium *h*
pro illa alia ſententia, & Armenos apud Guidonem.
Carmelitam. Auguſtinus aliquot aliis in locis *i* veram
iſtam ſententiam tradit cui oppoſitam in Almarico da-
mnato ab Innocentio III. quem dixi; Turrecremata
narrat, ac retractat, quod alios *K* docuerat, affinitates,
& cognationes futuras, non fuiſſe per generationem fi-
liorum, niſi homo peccaſſet. Porro deterior conditio
nunc hominis, quàm bruti, quia hoc, ut philoſopha-
tur Chryſoſtomus *l*, quoniam irrationabile, nulli pœ-
næ obnoxium eſt, ſicut homo ingratus poſt beneficia,
& voluntarium crimen, Chriſtum ait Bernardus *m*, fie-
ri voluiſſe pabulum hominis, in jumentum, quodam-
modo mutati, naſcendo in Bethlehem, & in ſtabulo;
Videlicet, ut obſcuratæ nitorem imaginis divinæ re-
ſtitueret nobis, & ut ſcribit Ricardus *n* Victorinus, re-
cuperaret honorem ſuum per illum, qui abſtulit oppro-
brium ejus. Dedecet corpore in altum erecto, animam
pronam habere ad ima inſtar aſini, & equi, ut Chryſo-
ſtomus *o* monet, in recto corpore curvam habere ani-
mam, ut Bernardus *p*, ſurſum caput habere, corde repe-
re in terra; talibus beſtiarum, quibus ſimiles eſſe dici-
mur, exemplis, ait idem Chryſoſtomus *q* confuſi, ad no-
ſtram aliquando redeamus nobilitatem. Quin & Olym-
piodorus *r* unam docet cauſſam eſſe, cur noxia etiam
quædam Deus animalia condiderit, ut verecundia affi-
ciamur, quum comparari illis nos ſentimus. Lege Ori-
genem *ſ*, & Hieronymum *t* perpendentes, cum redupli-
catione bis hominem appellari ab Ezechiele *u*, qui præ-
ter exteriorem gerat quoque interiorem hominis for-
mam; rurſum Chryſoſtomum *x* varias beſtias aptantem
humanis malis moribus: Hieronymum *y* item, qui con-
fert adhuc cum eodem diverſas in ſcena perſonas agen-
te Irenæum *z*. Sed & Bernardus *a* Eugenium ſuum jam
ad Pontificiam evectum dignitatem non dubitat horta-
ri, quòd *homo, quum in honore eſſet, non intellexit*, ideſt,
honor abſorbuit intellectum. Unumquemque autem
hortatur *b*, ut jumentum Dei ſit *c* portando Chriſtum
(ſicut honoris cauſſa Mariam, inquit, appellabat Igna-
tius in Epiſtolis) per patientiam. Vox hæc non plan-
gentis & ſuccenſentis eſſet, (homo quum ſub onere Dei
eſſet, non recalcitravit, ut jumentum factus eſt apud
eum.) Loquitur de aſello quo vectus intravit Chriſtus
in Jeruſalem *d*, dicitque non eſſe, qui invideret illi,
ſi quum tam pretioſi oneris geſtatione intelligentiam
quoque tam ſingularis haberet honoris. Clauſulam im-
ponat Ambroſianum monitum *e*.

Quapropter quiſque diligentiùs attendat primæ con-
ditionis ſuæ excellentiam, & venerandam in ſeipſo,
ſanctæ Trinitatis imaginem agnoſcat: honoremque ſi-
militudinis divinæ, ad quem creatus eſt nobilitate
morum, exercitio virtutum, dignitate meritorum ha-
bere contendat: ut quando appareat qualis ſit, tunc
ſimilis ei appareat, qui ſe mirabiliter ad ſimilitudinem
ſuam in primo Adam condidit, mirabiliuſque in ſecun-
do reformavit. Sed & fabulamentum poteſt, illud
prodeſſe de Actæone, quem ſuimet cervina indutum
pelle canes diſcerpſerunt *f*.

a 2. d. 20. q. 4. *b* p. p. q. 98. art. 2. *c* l. 4. in Geneſ. diſp. de prop. hum. gen. q. 4. *d* 1. p. diſp. 7. q. 5. punct. 12. *e* 1. p. de opere ſex dierum diſp. 20. *f* 5. bibl. anno. 20. *l.* 63. *g* in Pſ. 50. *h* in c. 4. Gen. *i* 14. de civ. c. 23. 24. 15. *l.* 9. de Gen. c. 10. *l* retra. c. 10. 13. 29. *K* 1. de Gen. cont. Manic. c. 19. *Hominis conditio in quo deterior quam bruti.* *l* Hom. 7. in Gen. & ho. 9 de Aſcenſ. *m* in Ser. 35. in Cant. & ſer. ad milites templi c. 6. *n* 1. de Emm. p. 1. c. 19. *o* Hom. 1. de provid. *p* Serm. de prov. *q* Pſal. 11. in Geneſ. *r* in c. 1 Eccl. *Cur noxia quædam animalia Deus condiderit.* *ſ* 1. in Job. *t* in c. 1. & Ho. 13. in Eze. *u* in c. 14. Eze. *u* c. 14. 4. *x* Hom. 24. in Matt. Ho. 6. in 1. ad Cor. *y* in c. 50. Iſ. *z* Ep. 18. *a* Ep. 247. *b* Ser. 7. ſuper Pſ. 90. *c* Pſ. 72. 23. *d* Mat. 21. 7. *e* l. de dign. cond. hum. c. 3. *f* Ovid. 3. metamor.

Verſ. 14.) Hæc via illorum ſcandalum ipſis: & poſtea in ore ſuo complacebunt.

ENumerat deinceps pericula malaque quibus viri
divitiarum ſeſe obnoxios reddunt. Hic ait, ea ra-
tione, ac via, quam inierunt aggerendi opes; tendique
perditionem ſibi, ruinamque accerſiviſſe, quas vocat
Apoſtolus *g* tentationes, laqueoſque Diaboli, deſideria
multa inutilia, & nociva, quæ mergunt homines in in-
teritum: nihilominus in peccatis ſuis, quæ fecerint, vel
in parandis opibus, vel earum ope ſibimet ipſi met pla-
cituros, ita ut ſe circumſpiciant, ſibi plaudant, ſe com-

g 1 Tim. 3. 7

mendent, glorientur; magnificis verbis, vel ſecum, vel
aliis quoque loquentes palam, ac publicè celebrent.
Iſtam laudationem Genebrardus, Vatablus, Bredem-
bachius, Campenſis, Pagninus, Folengius, & alii,
nec non verſio Hieronymi, quique illam ſequitur
Trevetus, & Athanaſius juxta illam, quæ eſt Symma-
chi, attribuunt poſteris, qui priores etiam imitentur.
Non cohæret alter hic ſenſus cum LXX. interpretibus,
& cum communi Patrum expoſitione, quo conſtabit
magis ex vocum declaratione.

Hæc via illorum ſcandalum ipſis.) Hieronymus, *hæc
via inſipientiæ eorum*. Symmachus quoque vertit ἄγνοια,
ignoratio, inſipientia, quam ſignificat etiam Chaldæa
vox שטותא *ſchetutha*; Apollinarius explicat optantis
modo.

Ὀλοὸν ἡδ᾽ ἡ κέλευθος ἔοι ἐπὶ τοῖσιν.
Perniciosum hæc via in ipſis recte ſit.

Viam ſæpè vidimus idem eſſe, quod inſtitutum, modum
rationem vivendi, vel quidpiam agendi. Pro *ſcandalo*
Ambroſius legit *offendiculum*. Utrumvis idem valet, ac
propriè dicitur de via, in qua quis impingit, offendit,
læditur. Legerunt LXX. non כסל *cheſel*, quod nunc
extat, redditurque *ſtultitia*, ſicut verſu 11. כסיל *che-
ſil*, *ſtultus*, ſed כשל *cheſchel*; quamvis non reperiatur
ullum exemplum iſtius dictionis pro *offendiculo* מכשול
muſchol, vel מכשלה *machſchelah* vel כשלון *chiſchalon*:
ſtultitiam fortaſſis etiam interpretes expoſuerunt in hoc
eſſe, quòd non advertantur divitiarum pericula. Er-
go vivendi, quam tenent divites avari ratio, & alii,
qui bonis iſtis externis nimis oblectantur, parit illis rui-
nam, & interitum, ut ex Apoſtolo retuli, eſtque velut
muſcipula pedibus eorum, ut ſapiens loquitur, ſeu rete,
ut Apollinarius etiam citatus dixit, ſic Pſal. LXVIII. *h*
imprecatur David; *fiat menſa eorum coram ipſis in la-
queum, & in retributiones, & in ſcandalum*: quod ſcan-
dalum negat eſſe *diligentibus legem Dei i*. Arnobius ali-
ter accipit hanc *viam*, pro monitis ſanctis, quæ ſugge-
rantur in hac vita, à Deo, & hominibus, ſed negligun-
tur ab improbis, donec nimis ſerò compelluntur eorum
confiteri utilitatem, & ore benedicere, ac laudare,
quod antea vituperabant, & nec tum quidem probant
ex corde, ſerioque. Baſilius in meliorem partem ſumit
ſcandalum in via, ut Deus impedimentum ponat im-
probis, & hi ab effera vita recedentes *complaceant in
ore*, quo confiteantur ad ſalutem, quum crediderint *cor-
de ad juſtitiam k*. Exemplum affert in Paulo qui prius
perſecutus Eccleſiam, deinde *complacuit in ore*, prædi-
cans in ſynagogis, quia eſt Chriſtus *l*.

h c. 14. 15. v. 28. *i* Pſ. 118. 165 *k* Ro. 10. 10. *l* Act. 9. 22.

Et poſtea in ore ſuo complacebunt.) Hieronymus, *&
poſt eos juxta os eorum current*. Alii etiam ex Hebræo;
(*& ita ſen*) *poſteri eorum in ore ipſorum ibunt*, ideſt, ac-
quieſcent dictis eorum, perficient quæ dixerint, grata
illis erunt ipſorum conſilio, facta, via omnis, & inſti-
tutum vitæ Cajet. notat metaphoram à gregibus, qui
obſervant ora ducum ſuorum in paſtu, ut ubi explicant
ora illi ſua, currant ceteræ beſtiæ. Dixit de hoc ſen-
ſu prius, viderique Symmachi fuiſſe, referente Atha-
naſio. Pro *poſtea*, Hebraicè eſt אחרירם *acharchem*;
quod verti poteſt, *poſteriora eorum*, aut *poſteriorum*, aut
poſtea ipſis. Ultimum & ſequuti ſunt LXX. μετὰ ταῦτα,
non autem οἱ μετὰ ταῦτα vel οἱ μετ᾽ αὐτοῦ. Apollinarius
explicavit καὶ τότε, *& tunc*, Paraphraſtes expreſſit ſe-
cundum, *& in fine eorum* ובסופיהון *vuoſopheon*: Illud, *in
ore ſuo complacebunt*, dicto modo quo reddit Hierony-
mus quia legit (כ) pro (ב) ideſt, כפיהם *chephihem*, non
בפיהם *bephihem*, tametſi conſtat nonnumquam præpoſi-
tionem (ב) (*be*) habere vim notæ ſicut (כ) (*che.*) Item le-
git ירצו *jartſu* mutatis punctis, non ירצו *ijrtſu* à רצה
ratſa, voluit, complacuit, &c. ſed וירוצו *jarutſu* à רוץ *runts
cucurrit*, quamvis etiam רצה *ratſa* interdum uſurpetur
pro *ambulare*, ut Rabinis placet: fortaſſis per translatio-
nem, quia liberè ambulans placidè ambulat, ac fœlici-
ter, ſibique in ambulando placet. Quod attinet ad tex-
tum Græcum in codicibus Complutenſibus, Regiis, &
aliis, eſt εὐδοκήσουσι, *complacebunt*, itaque legitur in Pſal-
terio Æthiopico, & à multis Græcis Patribus. Gregorius
vero & Cyrillus in Catena Barbari agnoſcunt utram-
que lectionem iſtam, & aliam, quam reponunt Sixti-
na Biblia εὐλογήσουσι, *benedicent*, prout etiam extat in
Pſal-

Pſalterio Arabico, & interpretatus eſt Symmachus ci-
tatus ab Athanaſio; nec non Apollinarius,

Καὶ τότε δὴ γλώσσῃσιν ἑαῖς εὐλογήσουσιν.
Et tunc ſane linguis laudabunt ſuis.

Quod attinet ad Latinas editiones, in Pſalterio Roma-
no, & apud Auguſtinum, Arnobium, Caſſiodorum
legitur, *benedicent*, in Pſalterio Gallicano ſive Am-
broſiano *bene proſperabuntur*, fortaſſe, qui ſic tranſtu-
lit, legit Græce εὐοδώσουσι. Obſervat Agellius, *in ore
ſuo complacere* eſſe idem quod, ſecundùm viam ſuam;
& ac ſi dictum eſſet, *in ore via ſua*, ita ut os hic ſuma-
tur pro ratione, & pro portione. Confirmat ſententia
ex Proverbiis *a*; *adoleſcens juxta viam ſuam, etiam
quum ſenuerit, non recedet ab ea* ubi quod Græcè dicitur
κατὰ τὴν ὁδὸν αὐτοῦ, habetur Hebraicè על פי דרכו *hhal
pi darcho*. Concedo eam *oris* notionem, ſicut & pro vo-
luntate, ut quum dicitur *os miſericordiæ* b, *os gladii* c,
quod obſervat Ribera noſter *d*. Præſtat nihilominus
alios omnes ſequi *os* propriè accipientes pro parte cor-
poris, & ſermonis inſtrumento. Præter allatos verò
dicendi modos, de approbatione rerum malarum, vel
de ſera inutilique pœnitentia, qua ſtudere videantur
Deo complacere, aut quod comprobabunt, verum
fuiſſe quod iis dicebatur de ipſarum vanitate ſtultitia-
que, ut Cyrillus notat, hic adhuc alius eſt, ſi *benedi-
cendi* verbo utamur, & quidem ut more ſcripturæ ſi-
gnificat execrari, & maledicere, futurum, quod idem
cum Gregorio dicit, ut improbi ſeipſos execrentur,
pœnitentia ducti, & pereant in illo die cogitationes eo-
rum *e*. Melior expoſitio prima, ut nullis incommodis
deterreantur, qui dant operam colligendæ famæ, opi-
buſque, nec ſe malè feciſſe præ ſe ferre velint, ſed ob-
ſtinato animo quæ fecerint, defendant, & commen-
dent, in eodem inſtituto pertinaciter inſiſtendo, glo-
riantes *in rebus peſſimis f*, & in malitia, eo quòd *po-
tentes* ſint *in iniquitate g*. Eodem pertinet iſtiuſmodi
hominum blanda & artificioſa peccatorum palliatio,
excuſatio, laudatio, ita ut perſuadere quoque velint
his, quos fraudant, ac decipiunt, ſe præſtare benefi-
cium, ut Leo docet *h*, injuſtam idcirco, & impuden-
tem avaritiam vocans.

Accommodat ſententiam Auguſtinus ad fictos Chri-
ſtianos, & ſub velamine religionis occultos malos, qui
nomen Dei, & Chriſti uſurpant ore, non habent in cor-
de. Ruffinus, ad reprobos, qui dicent, mortis ac judicii
tempore *i*, *Domine Domine aperi nobis*. Haimo, ad im-
probos, qui de proſperis ſucceſſibus Deum laudant à
quo corde recedunt. Erit tempus, quum ſpes hypocritæ
peribit, & non placebit ei væcordia ſua *k*, ſed diſplice-
bunt ſibimet, quæ fecit in univerſis *abominationibus ſuis
l*; & diſplicebunt iniquitates ejus, & ſcelera *m*. Et apud
Ezechielem, cujus iſta verba ſunt קוט *kut*, quod valet
tædio ac dolore diſſecari, extimulari, quem dicendi mo-
dum habet Pſalmus XCIV. *n quadraginta annis proxi-
mus fui generationi huic*, vel *infenſus*, *o* & Lucas quum
cordis compunctionem nominat *p*, *& diſſecationem q*, quam
indicat in Apocalypſi *r* commanducatio linguarum. Fi-
nis erit ſine honore illi, qui putavit, ſanctorum, quos
vexavit, finem eſſe ſine ipſo *ſ*, & contempſit finem il-
lorum *t*, nec judicavit honorem animarum ſanctarum
u. In fine iſtius verſus eſt סלה *ſelah*, quamvis autem in
Græco textu codicum Complutenſium, atque Regio-
rum deſit διάψαλμα, extat in emendatis Sixtinis. Omi-
ſit tamen etiam Agellius.

a c. 22. 6. *b* Oſe. 10. 12. *c* Exo 17. 13. Num. 21. 24. *e* in c. 10. Oſea nu. 37. Amos 6. n. 20. Zach. 2. nu. 69. *e* Pſ. 145. 4. *f* Prov. 2. 14. *g* Pſ. 51. 3. *h* Ser. 6. de jeju. 10. menſ. *i* Mat. 25. 11 *K* Job. 8. 13. *l* Eze 6. 9. *m* c. 36. 13. *n* verſ. 10. *o* Heb. 3. 10. *p* Act. 2. 37. *q* c. 5. 33. c. 7. 54. *r* 16. Jo. *ſ* Sap 5. 4. *t* c. 1. 17. 18. *u* c. 2. 22.

Verſ. 15.) Sicut oves in inferno poſiti ſunt, mors depaſcet eos.

Et dominabuntur eorum juſti in matutino: & auxilium eorum veteraſcet in inferno à gloria eorum.

INfœlices illi, qui ſuis placent ſibi in malis dum vi-
vunt, ſic in inferno damnatorumque collocabun-
tur, poſt mortem loco, ut oves bene paſtæ ſolent in
ſtabulo collocari, ut edantur, & mactentur ab æterna
ſecunda morte, ideſt, perpetuo diris tormentis veluti
vorentur, & crucientur. Mutabuntur tunc etiam vi-

ces, ut in impios, qui dura ſervitute, aut vexatio-
ne opprimebant pios, pii, poſtquam felix illud mane
reſurrectionis illuxerit, quum omnium communi Do-
mino plenum, ac ſempiternum dominium exerceant,
eoſdemque ſententia probata condemnent: nihil am-
pliùs impiis valente quocumque & quantocumque ro-
bore, ac ſubſidio, quod hic ex gloria, & ſplendore
opum ſuarum nanciſcebantur, ſed deficiente, ac pu-
treſcente, quum nullus etiam adjumento ipſis eſſe pote-
rit, & nihil eos juvare poſt eam fœlicitatem, quam
in præſenti vita, veræ illi, ſemperque duraturæ præ-
tulerunt, exemplo divitis & Lazari *x*. Theodoretus
confirmat.

Sicut oves in inferno poſiti ſunt.) Hieronymus, *quaſi
grex in inferno poſiti ſunt*: foveam ſepulchrumque He-
braizantes intelligunt. Ac quod aliàs monui, non id
ſignificat ᾅδης: quia Symmachus etiam voce utitur,
quamvis שאול *ſcheol* ſignificare poſſit. Non etiam gre-
gatim & confertim, ſicut oves conduntur in ſtabulo,
divites ac potentes collocantur in ſepulchro, ſed qui-
vis ferè in proprio, & quidem, ut priùs indicatum
eſt, magnifico. Cavendum, ne in iſtius nominis He-
bræi interpretatione illa faveamus Hæreticis, negan-
tibus deſcendiſſe Chriſtum ad alios inferos, quàm ad
ſepulchrum. Vertit Symmachus ὡς πρόβατα vel βοσκή-
ματα ᾅδου ἔταξαν αὐτούς, *ſicut oves inferni conſtituet eos.*
Sic quidem collector notationum in Biblia Sixtina edi-
tionis LXX. recitat ex Euſebio & Theodoreto; ſed
apud hos reperio ἔταξαν αὐτούς, *conſtituerunt ſeipſos*: &
juxta hanc quoque lectionem exponunt, quòd hi ipſi
ſibimet ſupplicia aſciverunt, & mortem vitæ pertule-
runt. Auguſtinus vero legit, *ſicut oves in inferno poſi-
ta, mors paſtor eſt eis*, Ambroſius, *ſicut oves in infernum
deducentur*, in Pſalterio Gallicano, *ſicut oves in infer-
no poſiti*, abſque verbo (ſunt) Paraphraſtes activè inter-
pretatur de impiis & injuſtis, *ſicut oves morti addicunt
juſtos, & interficiunt eos, & conterunt pios, ut ſerviant
ſibi, & rectos inſuper*. Comparatio ducitur ex ovibus,
quas צאן *tſon* ſignificat, de quo nomine diximus Pſal.
VIII *y* quia gregatim confertimque numero magno
colliguntur, & congregantur, in caulas, ac ſepta, & cre-
brò cæduntur. Unde illud, *facti z ſumus ſicut oves occi-
ſionis*, & *congrega a eos ſicut gregem ad victimam*, ſunt
etiam imbelles, & ignavæ, nec evadere, nec effugere
facilè poſſunt: præterea, ut antitheſis exprimatur inter
illos, qui ſe à bono paſci regique paſtore ſinunt Deo, &
illos qui negligentes atque ſpernentes vocem illius pa-
ſci volunt, & deglubere veras, ac morigeras oves illius:
ſub optimo paſtore eſſe noluerunt, ſed proprium hono-
rem abjecerunt, tamquam pecudes corpore corrupti
ſunt, ſtolidi facti, ſine viribus ad repugnandum (hoc
indicatum eſt ſuprà *b*, *frater non redimit, redimet homo*,
&c.) inquit Athanaſius, Euſebius, Theodoretus, Am-
broſius: ita concidentur, ita funditus peribunt, tam
facilè devenient ad inferos, tam breviter, tam expe-
ditè, tam nullo negotio, quàm oves quæ mactantur,
ait Chryſoſtomus, Euthymius, Nicephorus, Ruffinus,
Ayguanus, Bernardus *c*, attendit expoliationem di-
vitiarum tamquam velleris detonſionem, Caſſiodorus,
Haimo, Bruno Herbipolenſis, quia ſicut ovibus de-
trahitur lana abſque detrimento ſubſtantiæ, ſic in in-
ferno perpetua damnatos cruciabit pœna. Addi poteſt
loci anguſtia poſt reſurrectionem, quum preſſim con-
fertimque ſicut oves conſtituentur, immò tamquam in
faſciculos colligabuntur *d*, &, ut ait Bernardus *e*: in-
fœlici collegio colligati tormentis pœnalibus ſociabun-
tur, qui ſocii fuerunt in vitiis. Accedit maximus qui-
dam numerus damnatorum, ſicut & ovis præ ceteris
animantibus plurimùm fœtificat, & prolem edit, ut
id ſenſu alioqui bono ſibi velit alter locus *f*, *poſuit ſicut
oves familias*. Beda imbecillitatem ſpiritus interpreta-
tur in *ovium* nomine, & carnalium voluptatum, velut
herbarum perceptionem: in inferno cæcitatem men-
tis. Hoc ultimum dicit etiam Remigius.

Mors depaſcet eos.) Idem valet, quod ſimplex, *paſcet*,
activè actione in alium: ſi ſpectemus Græcam ποιμανεῖ,
& id, quod Symmachus ponit νεμήσει, *diſtribuet*, aut *reget*
& verſionem qua uſus eſt Auguſtinus, *mors paſtor eſt eis*
& expoſitionem Græcorum, qui mortem accipiunt vel
ut paſtorem: & Ambroſium qui ſequitur Græcos, &
mortem ipſam *paſtorem* vocat oppoſitam paſtori Chri-

x Luc. 16. 22. *Hæreticorum inficiatio.* *y* verſ. 8. *z* Pſ. 43. 22. *a* Jer. 12. 3. *b* ver. 8. *Divitiarum expoliatio tamquam velleris detonſio* *c* Ser. 2 in id regnum Dei non eſt eſca & potus. *Loci anguſtia & inferni conditio poſt reſurrectionem.* *d* Mat. 13. 30 *e* Supra. *Ovium fœtificatio.* *f* Pſ. 106. 41. *Mors paſtor dicta oppoſita paſtori ad vitam Chriſto.*